

SİLİFKE TİCARET VE SANAYİ ODASI
SİLİFKE CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖR RAPORU 2020

Sektöre Dair İstatistikler ve Önergeler

2020 KASIM

Değerli Üyemiz,

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası olarak vizyonumuz gereği dış ticaret faaliyetlerinde üyelerimiz için teşvik edici olmak ve yol gösterici olmak öncelikli hedeflerimizdendir. Siz değerli üyelerimizin ürettiği mallar ve sektörler göz önünde bulundurularak, Odamızca çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Covid-19 nedeniyle geçirdiğimiz zor zamanların ülkemiz ve ekonomimiz için en az hasar verici şekilde geçmesi temennimizdir. Bizler de üyelerimizin ürettiği ürünlerin satış pazarlarını doğru analiz ederek, bu süreci en az hasarla atlatalarına adına yanlarındayız.

İhracata yönelik atılacak adımlarda Devlet teşviklerinden faydalanılabilir. T.C. Ticaret Bakanlığımızın oluşturduğu <https://kolaydestek.gov.tr/> adresinde, ihracat yaparken müşteri bulmaktan yurt dışında reklam vermeye, fuarlara katılmaktan müşterilerin için uygun kredi bulmaya kadar sayısız desteğin ayrıntıları bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında Odamızla üyelerimizin doğru bilgiye ulaşmalarını sağlamaktayız.

Artan döviz kurları ve zaman zaman ülkemizde yaşanan ekonomik daralmalar nedeniyle müşteri portföyünde çeşitlilik oluşturmak, işletmemizin geleceği ve dış tehditlere karşı adeta sigorta niteliğindedir. Bilinmelidir ki ihracat, şirketimizi kurumsal ve yönetsel olarak geliştirdiği gibi global nitelikte işletme olmamızı da sağlayacaktır. Değişen ve gelişen ticari hayatın şartlarında gerisinde kalmamak adına önem arz etmektedir. İhracat yapılırken dikkat edilmesi gereken iki önemli konu vardır. Bunlardan birincisi gönderilen malın kalitesindeki tutarlılık, ikincisi ise ambalajlamada gönderilen ülkenin kriterlerine uygunluktur. Kalıcı ve sağlam temelli ihracat köprüleri oluşturabilmek için bu iki konu üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir.

Süt ve süt ürünleri sektöründe çalışan üyelerimiz için hazırladığımız bu raporda; süt ve süt ürünleri üretiminin dünya genelindeki tüketici tercihlerinde yaşanan değişimlerin de etkisiyle ülkeler açısından önemli bir tarımsal gelir kaynağı haline geldiğini görmekteyiz. Özellikle giderek artan dünya nüfusunun süt ve süt ürünlerine yönelik gelişecek talebi de düşünülünce bu önemli pazarda Türkiye'nin yerini sağlamlaştırma hatta geliştirme potansiyeli de ortaya çıkmaktadır.

Ülkemiz ve şirketlerimiz adına her geçen gün daha da önem arz eden ihracat potansiyelimizi arttırmak adına yaptığımız bu çalışmanın hayırlı olmasını diler, ihracatla ilgili karşılaştırdığınızda bir zorluk olduğunda her zaman yanınızda olduğumuzu bilmenizi isteriz.

Saygılarımla,

Nurettin KAYNAR

Yönetim Kurulu Başkanı

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	3
ŞEKİLLER LİSTESİ	4
TABLolar LİSTESİ	6
GİRİŞ	7
1. Küresel Ölçekte Sektörün Durumu	8
1.1. Sektörün Genel Tanımı, Üretim ve Tüketime Dair İstatistikler	8
1.1.1. Dünyada Süt ve Süt Ürünleri Üretimi.....	8
1.1.2. Dünyada Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi	13
1.2. Küresel Ticarete Sektörün Konumu	15
1.2.1. Sektöre Dair İhracat ve İthalat Verileri.....	16
2. Ulusal Ölçekte Sektörün Durumu	19
2.1. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Sektörünün Üretim Kapasitesi	19
2.2. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Sektörünün İthalat Değerleri.....	25
3. Sektöre Dair Değerlendirmeler ve Devlet Destekleri	35
3.1. Sektöre Dair Üretim ve Ticaret Odaklı Tahminler	35
3.2. Sektöre Yönelik Destek ve Teşvikler	35
3.3. Sektörel Sorunlara Yönelik Değerlendirme	41
KAYNAKLAR	43

KISALTMALAR

IDF: International Dairy Federation (Uluslararası Süt Ürünleri Federasyonu)

FAO: Food and Agriculture Organization of United Nations (Gıda ve Tarım Örgütü)

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünya İçme Sütü Üretiminde Yaşanan Değişim	8
Şekil 2. Dünya İçme Sütü Üretiminde Ülkelerin Sıralaması.....	9
Şekil 3. Dünya Tereyağı Üretiminde Yaşanan Değişim	9
Şekil 4. Dünya İçme Sütü Üretiminde Ülkelerin Sıralaması.....	10
Şekil 5. Dünya Peynir Üretiminde Yaşanan Değişim	10
Şekil 6. Dünya Peynir Üretiminde Ülkelerin Sıralaması.....	10
Şekil 7. Dünya Yağlı Süttozu Üretiminde Yaşanan Değişim.....	11
Şekil 8. Dünya Yağlı Süttozu Üretiminde Ülkelerin Sıralaması	11
Şekil 9. Dünya Yağsız Süttozu Üretiminde Yaşanan Değişim	12
Şekil 10. Dünya Yağsız Süttozu Üretiminde Ülkelerin Sıralaması.....	12
Şekil 11. Dünya Konsantre Süt Üretiminde Yaşanan Değişim	12
Şekil 12. Dünya Konsantre Süt Üretiminde Ülkelerin Sıralaması	13
Şekil 13. Dünya Peynir Altı Suyu Üretiminde Yaşanan Değişim	13
Şekil 14. 2019 Yılı İtibariyle Kişi Başı İçme Sütü Tüketimi (Kg).....	14
Şekil 15. 2019 Yılı İtibariyle Kişi Başı Tereyağı Tüketimi (Kg)	14
Şekil 16. 2019 Yılı İtibariyle Kişi Başı Peynir Tüketimi (Kg).....	15
Şekil 17. Dünya Yağsız Süttozu İthalatında Ülkelerin Sıralaması.....	16
Şekil 18. Dünya Peynir İthalatında Ülkelerin Sıralaması.....	16
Şekil 19. Dünya Yağsız Süttozu İhracatında Ülkelerin Sıralaması.....	17
Şekil 20. Dünya Peynir İhracatında Ülkelerin Sıralaması.....	18
Şekil 21. Yıllara ve Türlerine Göre Türkiye’de Çiğ Süt Üretimi Değerleri.....	19
Şekil 22. Entegre Süt İşletmeleri Tarafından Toplanan İnek Sütü Miktarı (Ton)	20
Şekil 23. Türkiye’nin Sanayiye Aktarılan Sütün Bölgelere Göre İşlenme Oranları	20
Şekil 24. AB Ülkelerinde İnek Sütü Üretim Miktarları ve Sanayiye Aktarılan İnek Sütü Oranları	21
Şekil 25. Türkiye’de İçme Sütü Üretimi (Ton)	22
Şekil 26. Yıllara Göre Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Üretimi Değişimi	22
Şekil 27. Türkiye’de Ürün Bazında Süt ve Süt Ürünleri Üretimi Değişimi 2019-2023	
Şekil 28. Yıllara Göre Türkiye’de Peynir Üretimi Değişimi	23
Şekil 29. Yıllara Göre Türkiye’de Ayrın ve Yoğurt Üretimi Değişimi	24
Şekil 30. Yıllara Göre Türkiye’de Yağlı- Yağsız Süttozu Üretimi Değişimi	24
Şekil 31. Yıllara Göre Türkiye’de Tereyağı Üretimi Değişimi.....	25

Şekil 32. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İthalat Oranları	25
Şekil 33. Ürün Bazında Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İthalat Değerleri (USD)	26
Şekil 34. Ürün Bazında Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İthalat Miktarları (Kg)	27
Şekil 35. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Değerleri (USD).....	27
Şekil 36. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Miktarları (Kg).....	28
Şekil 37. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünlerinde 2020 Yılı'nın 7 Ayı İtibariyle Toplam İthalatı (USD)	28
Şekil 38. Ülkeler Bazında Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Değerleri (USD)	29
Şekil 39. Ülkeler Bazında Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Miktarları (Kg)	29
Şekil 40. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İhracat Oranları	30
Şekil 41. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünlerinde 2020 Yılı'nın 7 Ayı İtibariyle Toplam İhracatı (USD)	31
Şekil 42. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İhracat Değerleri (USD)	31
Şekil 43. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İhracat Miktarları (Kg).....	32
Şekil 44. Ürün Bazında Türkiye'nin 2020'nin İlk 7 Ayına Ait Süt ve Süt Ürünleri İhracat Değerleri (USD)	32
Şekil 45. Ürün Bazında Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İhracat Miktarları (Kg).....	33
Şekil 46. Ülkeler Bazında Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İhracat Değerleri (USD)	34

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar Sıralama Karakterleri.....	37
Tablo 2. Destek Miktarları.....	38

GİRİŞ

Süt ve süt ürünleri sektörü özellikle halk sağlığının korunmasındaki hayati rolü dikkate alındığında dünya genelinde stratejik öneme sahip sektörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Ülkelerin insan sağlığı ve beslenme odaklı politikalarında önemli bir konumu olan bu sektörde dünya genelinde yaşanan gelişmelere de paralel olarak ülkemiz son on yıllık zaman diliminde hem üretim hem de ürün işleme sanayi açısından önemli değişimler yaşamıştır. Süt ve süt ürünleri sektörünün tarım ekonomisi içerisindeki yeri ve özellikle hayvansal protein ihtiyacının ciddi bir bölümünün bu sektör kaynaklı olarak karşılanıyor oluşu sektörün konumunu daha önemli bir noktaya taşımaktadır.

Bu açıdan bakıldığında süt ve süt ürünleri sektörünün gerek dünya ekonomisi içerisindeki yerinin gerekse de Türkiye genelinden yola çıkılarak bölgesel anlamda Silifke ve çevresinin bu ürünün üretimi ile ihracatına dair içinde bulunduğu durumun güncel verilerle analiz edilmesinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu gerekliliğin de ışığında bu raporda süt ve süt ürünleri sektörünün makro ölçekte dünya ekonomisindeki yerinin ve mikro ölçekte de Silifke ve çevresine dair bölgesel koşullarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

1. Küresel Ölçekte Sektörün Durumu

FAO verileri incelendiğinde dünya genelinde yaklaşık 150 milyon ailenin süt üretimi ile uğraştığı görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından süt üretiminin küçük ölçekteki işletmelerde gerçekleştirildiğini ve üretimin satışından elde edilen gelirin pek çok aile için temel geçim kaynağı olma özelliğini taşıdığını söylemek mümkündür.

1.1.Sektörün Genel Tanımı, Üretim ve Tüketime Dair İstatistikler

Geride kalan on yıllık süreçte gelişmekte olan ülkeler özellikle üretime dahil edilen hayvan sayısının da etkisiyle dünya toplam süt üretiminde artan bir paya sahip olmaya başlamıştır.

1.1.1. Dünyada Süt ve Süt Ürünleri Üretimi

Dünya genelinde içme sütü üretimi 2010 yılından itibaren düzenli bir artış eğilimi göstermektedir.

Şekil 1. Dünya İçme Sütü Üretiminde Yaşanan Değişim

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Şekil 1.'de yer alan veriler incelendiğinde dünya içme sütü üretimi rakamlarındaki düzenli artış dikkat çekmektedir. Aşağıdaki şekilde ise dünya içme sütü üretiminde ülkeler bazındaki sıralama yer almaktadır.

Şekil 2.Dünya İçme Sütü Üretiminde Ülkelerin Sıralaması

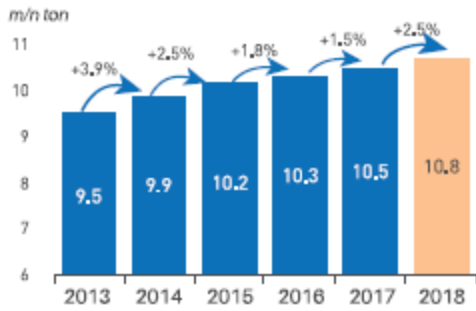
Milyon Ton	2018	'17-'18 Değişim
AB-28	30,1	- % 2,6
Çin	29,8	+ % 4,3
ABD	21,4	- % 2,0
Hindistan	13,3	+ % 1,2
Brezilya	10,0	- % 2,5
Rusya	5,5	+ % 3,7
Japonya	3,7	+ % 0,5

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Yukarıdaki şekilde yer alan verilere göre AB'nin tek bir ülke olarak kabul edilmesi durumunda içme sütü üretiminde ilk sırada yer aldığı fakat üretim miktarlarında az a olsa bir düşme yaşandığı görülmektedir. AB'ni sırasıyla Çin ve ABD takip etmektedir. Ayrıca son dönemde Çin'in içme sütü üretimindeki en büyük artışı gösteren ülke olması da (+%4,3) önemlidir (Şekil 2.)

Süt ve süt ürünleri sektörü açısından içme sütüne ek olarak tereyağı ve diğer süt yağları, peynir, süttozu, konsantre süt ve peynir altı suyu üretimi de önemlidir. Aşağıdaki şekillerde bu ürünlerin dünyadaki üretimine dair istatistiksel bilgiler yer almaktadır.

Şekil 3.Dünya Tereyağı Üretiminde Yaşanan Değişim

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Şekil 3.'te yer alan verilere göre dünya genelinde 10 milyon tonun üzerinde bir tereyağı üretimi miktarının olduğu görülmektedir. Aşağıdaki şekilde ise tereyağı üretiminde ülkeler bazındaki sıralama yer almaktadır.

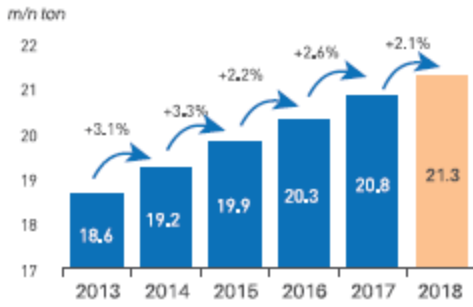
Şekil 4.Dünya İçme Sütü Üretiminde Ülkelerin Sıralaması

Milyon Ton	2018	'17-'18 Değişim
Hindistan	5,6	+ % 3,7
AB-28	2,3	+ % 0,8
ABD	0,9	+ % 2,4
Yeni Zelanda	0,8	+ % 3,5
Rusya	0,3	- % 4,4
Belarus	0,1	- % 3,3
Kanada	0,1	+ % 6,3

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Tereyağı üretiminde ilk sırada Hindistan yer almaktadır. Bu ülkeyi AB ve ABD izlemektedir. Üretimdeki artış miktarları incelendiğinde Kanada'nın üretimini %6,3 oranında arttırdığı görülmektedir (Şekil 4.).

Şekil 5.Dünya Peynir Üretiminde Yaşanan Değişim

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Dünya genelinde peynir üretimi sürekli bir artış eğrisi göstermektedir. Bu peynir üretiminin büyük kısmı inek sütünden elde edilirken kalan kısmı ise manda, keçi ve koyun sütünden elde edilen peynirler oluşturmaktadır (Şekil 5).

Şekil 6.Dünya Peynir Üretiminde Ülkelerin Sıralaması

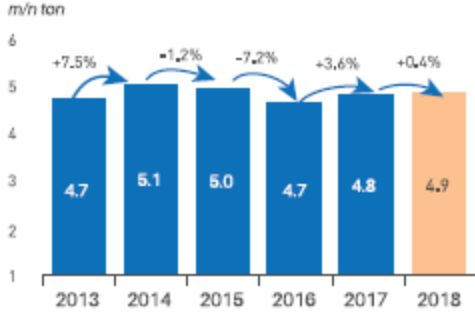
Milyon Ton	2018	'17-'18 Değişim
AB-28	9,4	+ % 1,4
ABD	5,9	+ % 3,0
Brezilya	0,8	- % 2,1
Türkiye	0,8	+ % 9,6
Arjantin	0,6	+ % 0,2
Rusya	0,5	+ % 1,9
Kanada	0,4	+ % 3,5

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

AB dünyanın en büyük peynir üreticisi konumundadır. AB'yi ABD izlemekte ve bu ülkenin ardından ülkelerin payları önemli şekilde düşmektedir. Fakat özellikle Türkiye'nin son dönemde peynir üretimini %9,6 gibi çok önemli bir oranda arttırmış oluşu dikkat çekmektedir (Şekil 6).

Şekil 7.Dünya Yağlı Süttozu Üretiminde Yaşanan Değişim

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Şekil 7.'de yer alan verilere göre dünya genelinde yağlı-yarım yağlı süttozu üretiminin belirli bir miktarda sabitlenme eğiliminde olduğu görülmektedir. Üretim miktarlarında önemli bir değişim dikkat çekmemektedir.

Şekil 8.Dünya Yağlı Süttozu Üretiminde Ülkelerin Sıralaması

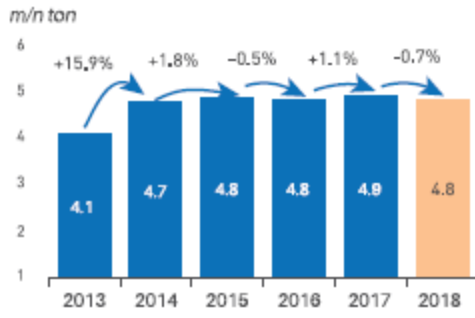
Milyon Ton	2018	'17-'18 Değişim
Yeni Zelanda	1,4	+ % 4,3
Çin ^(A)	1,0	- % 2,9
AB-28	0,9	- % 0,1
Brezilya	0,6	- % 1,8
Arjantin	0,1	+ % 0,9
Uruguay	0,1	+ % 21,8
Meksika	0,1	- % 11,8

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Yağlı-yarım yağlı süttozu üretiminde lider ülkenin Yeni Zelanda olduğu bu ülkenin ardından Çin'in geldiği görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 9. Dünya Yağsız Süttozu Üretiminde Yaşanan Değişim

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Özellikle yağsız süttozu stoklarının dünya genelinde yüksek seviyelerde olmasının da etkisiyle son dönemde yağsız süttozu üretim miktarlarında da benzer şekilde bir durağanlık söz konusudur (Şekil 9).

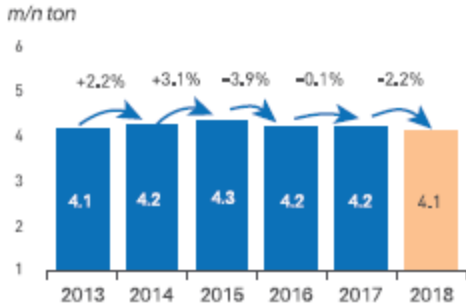
Şekil 10. Dünya Yağsız Süttozu Üretiminde Ülkelerin Sıralaması

Milyon Ton	2018	'17-'18 Değişim
AB-28	1,7	- % 2,1
ABD	1,1	- % 0,9
Hindistan	0,6	- % 5,3
Yeni Zelanda	0,4	+ % 2,0
Avustralya	0,2	+ % 9,0
Brezilya	0,2	- % 1,9
Belarus	0,1	+ % 10,0

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Yağsız süttozu üretiminde ilk sırayı AB ülkeleri alırken ABD ikinci sırada yer almaktadır (Şekil 10).

Şekil 11. Dünya Konsantre Süt Üretiminde Yaşanan Değişim

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Dünya genelinde son dönemde yıllık konsantre süt üretiminin ortalama yıllık 4 milyon ton civarında gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 11).

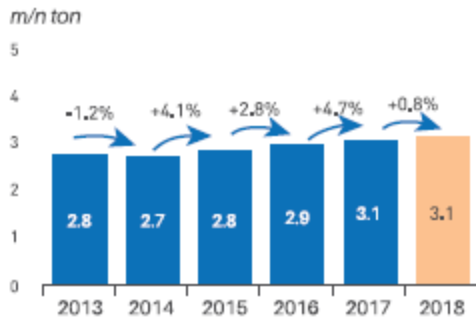
Şekil 12.Dünya Konsantre Süt Üretiminde Ülkelerin Sıralaması

Milyon Ton	2018	'17-'18 Değişim
ABD	1,0	- % 1,4
AB-28	1,0	- % 1,9
Brezilya	0,7	+ % 0,0
Peru	0,5	+ % 0,0
Rusya	0,3	- % 3,1
Çin	0,2	- % 2,8
Meksika	0,2	+ % 0,0

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Konsantre süt pazarından en büyük payı ilk iki sırada bulunan AB ve ABD almaktadır (Şekil 12).

Şekil 13.Dünya Peynir Altı Suyu Üretiminde Yaşanan Değişim

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Dünya genelinde son dönemde yıllık peynir altı suyu üretiminin ortalama yıllık 4 milyon ton civarında gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 13).

1.1.2. Dünyada Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi

Süt ve süt ürünlerinin tüketim miktarları toplumların ya da bireylerin tüketim alışkanlıklarına, kullanılan işleme teknolojilerine, talebe, sosyal ve kültürel etmenlere göre farklılık gösterebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen süt tüketimi hali hazırda yüksek iken gelişmekte olan ülkelerde de bu oranların yükselmekte olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra nüfus artışı, yaşanan konumun kentlere kayması ve değişen beslenme alışkanlıkları gibi unsurların da etkisiyle Çin, Endonezya gibi Asya ülkelerinde de süt ve süt ürünlerine yönelik talepte bir artıştan söz etmek mümkündür.

FAO (2018) dünya genelindeki süt ve süt ürünleri tüketimi ile ilgili olarak aşağıdaki saptamaları yapmaktadır:

- Dünya genelinde 6 milyardan fazla insan süt ve süt ürünleri tüketmektedir ve toplam tüketimde gelişmekte olan ülkeler en büyük paya sahiptir.
- Gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen süt ve süt ürünü tüketim rakamlarının iki katına çıktığı görülmektedir.
- Dünya genelindeki eğilimin aksine son döneme özellikle Sahra altı Afrika ülkelerinde süt tüketiminin azaldığı saptanmıştır.

Şekil 14.2019 Yılı İtibariyle Kişi Başı İçme Sütü Tüketimi (Kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

IDF'in saptadığı tüketim verileri incelendiğinde dünya geneline Avustralya, Yeni Zelanda ve Kuzey Avrupa ülkelerinin bazılarında yıllık 100 kg'a varan bireysel süt tüketim miktarları dikkat çekmektedir. Bu ülkelerden ardından ise yıllık yaklaşık 70kg tüketim ile Kuzey Amerika gelmektedir (Şekil 14).

Şekil 15.2019 Yılı İtibariyle Kişi Başı Tereyağı Tüketimi (Kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Tereyağı tüketiminin en yoğun olduğu bölge ise Avrupa kıtası genelidir. Dünya genelinde tereyağı tüketiminde ilk sırayı yıllık 8 kg ile Fransa alırken Almanya yıllık 7 kg tüketim miktarı ile ikinci sırada yer almaktadır (Şekil 15).

Şekil 16.2019 Yılı İtibariyle Kişi Başı Peynir Tüketimi (Kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Peynir tüketim miktarları incelendiğine Kuzey Amerika, İsrail ve Avrupa ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinde kişi başı yıllık 20 kg'a varan tüketim miktarları söz konudur (Şekil 16).

1.2.Küresel Ticarete Sektörün Konumu

Süt ve süt ürünlerinin bozulmaya müsait yapıları nedeniyle dünya genelinde üretilen sütün yaklaşık %13 kadarı uluslararası ticarete değerlendirilebilmektedir. Fakat bunun

yanında endüstriyel ürünler ola tereyağı, konsantre süt/süttozu ve peynir gibi süt ürünleri önemli ticaret unsurları olarak dikkat çekmektedir (FAO, 2019).

1.2.1. Sektöre Dair İhracat ve İthalat Verileri

1.2.1.1.Dünya Süt ve Süt Ürünleri İthalatı Verileri

Süt ve süt ürünleri sektörünün ithalat verileri incelendiğine özellikle Afrika ve Asya ülkeleri kaynaklı talebin artış gösterdiği görülmektedir. Dünya genelinde bu ürün grubunun ticaretinde 2019 yılı itibariyle %5'e yaklaşan bir hacim artışı söz konusudur. Bu artışla beraber dünya genelindeki süt ve süt ürünleri ticareti 77,8 milyon ton süt eşdeğerine ulaşmıştır. Arıca bu alandaki ticaret hamisi son 10 yılda yaklaşık %40'lık bir artış göstermiştir (FAO, 2019). Aşağıdaki şekillerde endüstriyel süt ürünleri arasında yer alan süttozu, peynire dair dünya ithalat rakamları yer almaktadır.

Şekil 17.Dünya Yağsız Süttozu İthalatında Ülkelerin Sıralaması

040210	2018		2019		
	MİKTAR (TON)	DEĞER (x 1.000 \$)	MİKTAR (TON)	DEĞER (x 1.000 \$)	
1	Çin	280.459	609.118	343.656	871.548
2	Meksika		697.220		671.854
3	Endonezya	161.796	322.766	187.306	432.783
4	Filipinler	159.121	296.769	177.229	378.436
5	Hollanda	169.148	260.753	153.437	299.628
6	Malezya	128.631	261.703	126.330	298.413
7	Cezayir	166.809	310.793	120.731	277.260
8	Vietnam	86.883	172.339	110.713	250.440
9	Belçika	75.123	142.948	107.410	225.891
10	İtalya	88.242	178.569	92.639	208.050

Kaynak: ITC-Trademap, 2020

Süttozu ithalatçısı ülkeler arasında ilk sırada yer alan Çin aynı zamanda son 2 yıl içerisinde ithalat miktarını en fazla arttıran ülke olarak da dikkat çekmektedir. Çin'i sırasıyla Meksika, Endonezya izlemektedir. Listede beşinci ve altıncı sıralarda yer alan Hollanda ve Malezya'nın her ne kadar ton bazında ithalat miktarları azalmış gibi görünse de ithalatın ticari değeri açısından bu ülkelerde de ciddi bir artış söz konusudur (Şekil 17).

Şekil 18.Dünya Peynir İthalatında Ülkelerin Sıralaması

0406	2018		2019		
	MİKTAR (TON)	DEĞER (x 1.000 \$)	MİKTAR (TON)	DEĞER (x 1.000 \$)	
1	Almanya	830.718	4.435.438	856.950	4.474.246
2	Birleşik Krallık	521.245	2.267.082	535.362	2.203.749
3	İtalya	529.788	2.064.877	534.234	2.078.689
4	Fransa	364.117	1.896.922	379.469	1.933.907
5	Belçika	317.956	1.553.423	339.866	1.553.235
6	Hollanda	380.317	1.481.876	398.276	1.489.737
7	ABD	175.851	1.326.545	180.593	1.364.212
8	Japonya	285.701	1.293.433	302.612	1.324.156
9	İspanya	294.015	1.220.396	307.107	1.253.268
10	Rusya Federasyonu	266.763	965.258	272.835	1.139.562
LİSTE TOPLAM		3.966.471	18.505.250	4.107.304	18.814.761
Diğer		3.142.676	13.946.683	2.964.227	13.362.233
GENEL TOPLAM		7.109.147	32.451.933	7.071.531	32.176.994

Kaynak: Trademap

Kaynak: ITC-Trademap, 2020

Dünya peynir ithalatında AB ülkeleri sıralamada öne çıkmaktadır. En yakınındaki ülkenin neredeyse iki katı kadar peynir ithalatı yapmakta olan Almanya'yı sırasıyla Birleşik Krallık, İtalya ve Fransa takip etmektedir (Şekil 18).

1.2.1.2.Dünya Süt ve Süt Ürünleri İhracatı Verileri

Şekil 19.Dünya Yağsız Süttozu İhracatında Ülkelerin Sıralaması

040210	2018		2019		
	MİKTAR (TON)	DEĞER (x 1.000 \$)	MİKTAR (TON)	DEĞER (x 1.000 \$)	
1	ABD	714.984	1.343.026	704.441	1.658.930
2	Yeni Zelanda	368.202	730.657	379.531	904.388
3	Almanya	409.783	765.143	405.671	889.246
4	Fransa	225.162	429.115	272.424	612.578
5	Belçika	235.385*	428.457	259.927	556.707
6	İrlanda	122.475	237.903	167.284	382.616
7	Hollanda	85.540	307.699	165.726	377.626
8	Avustralya	157.334	346.720	130.801	336.760
9	Polonya	132.313	245.644	112.767	250.982
10	Belarus	120.808	224.366	104.603*	239.725*
LİSTE TOPLAM		2.571.986	5.058.730	2.703.175	6.209.558
Diğer		692.454	1.358.215	546.151	1.313.542
GENEL TOPLAM		3.264.440	6.416.945	3.249.326	7.523.100

Kaynak: ITC-Trademap, 2020

Yağsız süttozu dünya ihracatı verileri incelendiğinde en yüksek ihracatı ABD'nin gerçekleştirdiği bu ülkeyi Yeni Zelanda ve Almanya'nın izlediği görülmektedir. Sıralamadaki ülkelerin ihracat değerlerindeki değişim incelendiğinde ise Avustralya dışındaki tüm ülkelerin bu ürün grubundaki ihracat değerlerinin önemli miktarlarda yükseldiğini söylemek mümkündür (Şekil 19).

Şekil 20. Dünya Peynir İhracatında Ülkelerin Sıralaması

0406		2018	2019
		DEĞER	DEĞER
1	Almanya	4.624.142	4.575.815
2	Hollanda	4.070.977	4.156.537
3	İtalya	3.336.717	3.574.498
4	Fransa	3.664.773	3.513.872
5	Danimarka	1.751.045	1.615.437
6	ABD	1.470.292	1.571.465
7	Yeni Zelanda	1.320.526	1.324.819
8	İrlanda	962.052	1.164.046
9	Belçika	1.029.367	1.073.098
10	Belarus	811.376	956.239*
LİSTE TOPLAM		21.200.524	21.496.489
Diğer		11.074.286	10.673.477
GENEL TOPLAM		32.274.810	32.169.966

Kaynak: ITC-Trademap, 2020

Peynir ihracatında ilk iki sırayı birbirine yakın değerler ile Almanya ve Hollanda almaktadır. Bu iki ülkeyi yine yakın ihracat rakamları ile İtalya ve Fransa izlemektedir. Peynir ihracatı açısından da genel olarak ülkeler bazında bir artıştan söz etmek mümkündür (Şekil 20).

2. Ulusal Ölçekte Sektörün Durumu

Günümüzde bireylerin bilinçli beslenme alışkanlıklarına yönelmeye başlaması hayvansal proteinin beslenme sistemlerindeki öneminin anlaşılması ile beraber hayvancılık faaliyetlerinin ekonomik getirilerinin cazip hale gelmeye başlaması sonucunda sektör dikkat çeken bir yapıya kavuşmaya başlamıştır.

2.1. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Sektörünün Üretim Kapasitesi

Şekil 21. Yıllara ve Türlerine Göre Türkiye’de Çiğ Süt Üretimi Değerleri

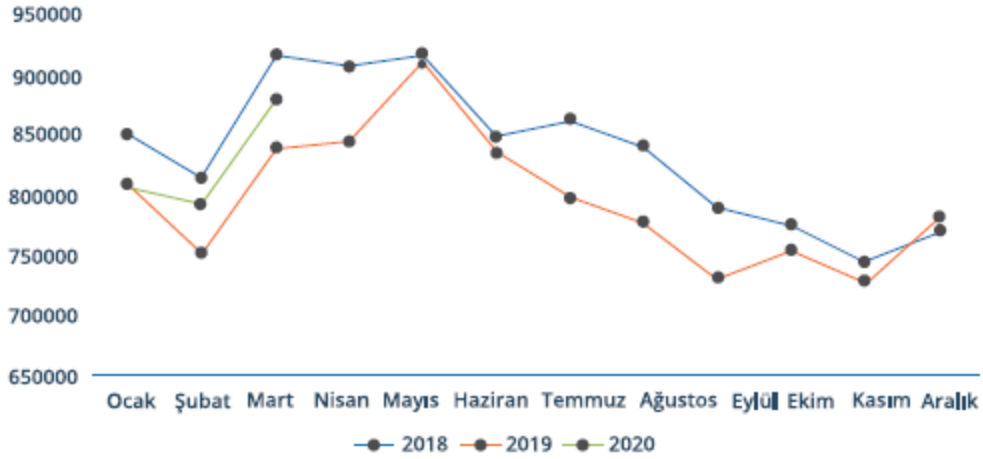
YIL	SIĞIR		MANDA		KOYUN		KEÇİ		TOPLAM
	Ton	Pay %	Ton	Pay %	Ton	Pay %	Ton	Pay %	
2000	8.732.000	89,19	67.300	0,69	774.400	7,91	216.300	2,21	9.790.000
2009	11.583.313	92,35	32.443	0,26	734.219	5,85	192.210	1,53	12.542.186
2010	12.418.544	91,69	35.487	0,26	816.832	6,03	272.811	2,01	13.543.674
2011	13.802.428	91,7	40.372	0,3	892.822	5,9	320.588	2,1	15.056.211
2012	15.977.838	91,8	46.989	0,3	1.007.007	5,8	369.429	2,1	17.401.262
2013	16.655.009	91,4	51.947	0,3	1.101.013	6,0	415.743	2,3	18.223.712
2014	16.998.850	91,2	54.803	0,3	1.113.937	6,0	463.270	2,5	18.630.859
2015	16.933.520	90,8	62.761	0,3	1.177.228	6,3	481.174	2,6	18.654.682
2016	16.786.263	90,8	63.085	0,3	1.160.413	6,3	479.401	2,6	18.498.161
2017	18.762.319	90,6	69.401	0,3	1.344.779	6,5	523.395	2,5	20.699.894
2018	20.036.716	90,6	75.742	0,3	1.446.271	6,5	561.826	2,5	22.120.716
2019	20.782.374	90,5	79.341	0,3	1.521.455	6,6	577.209	2,5	22.960.379

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

2019 yılı itibariyle ülkemizde tüm türlerden elde edilen süt üretim miktarında %3,8’lik bir artış söz konusudur. Türlerle göre dağılım incelendiğinde yıllık üretilen sütün %90’a yakın bir bölümünün inek sütü olduğu görülmektedir (Şekil 21).

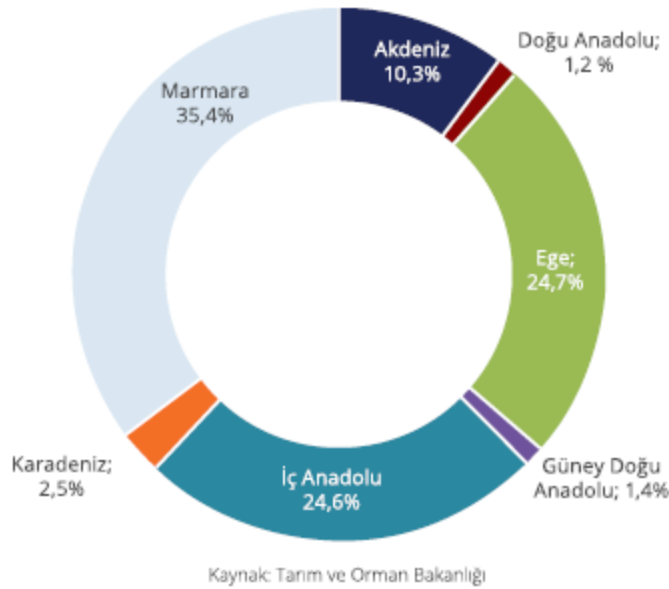
Şekil 22. Entegre Süt İşletmeleri Tarafından Toplanan İnek Sütü Miktarı (Ton)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Yukarıdaki grafik incelendiğinde ülkemizde entegre süt işletmelerince toplanan süt miktarında bir önceki yıla göre bir düşüş olduğu görülmektedir. Bu veri ülkemizde sür sektörünün önemli sorunlarından olan kayıt dışı süt üretimi açısından da dikkat çekici bir veri olarak değerlendirilebilir (Şekil 22).

Şekil 23. Türkiye'nin Sanayiye Aktarılan Sütün Bölgelere Göre İşlenme Oranları

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Ülkemizde sütün işleme süreçlerinin en yoğun gerçekleştirildiği bölge %35,4'lük oran ile Marmara Bölgesidir. Marmara Bölgesini sırasıyla Ege ve İç Anadolu Bölgesi izlemektedir (Şekil 23).

Şekil 24. AB Ülkelerinde İnek Sütü Üretim Miktarları ve Sanayiye Aktarılan İnek Sütü Oranları

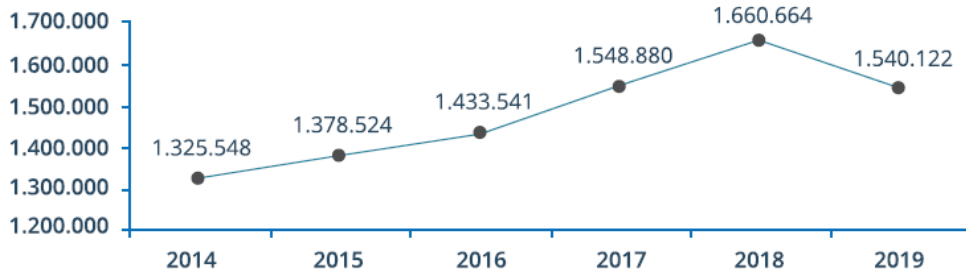
AB-28 (2018)	İnek Sütü Üretimi (Ton)	İnek Sütü Üretiminin Sanayiye Aktarılma Oranı (%)
AB-28	166.608.000	94
1 Almanya	33.065.000	96
2 Fransa	25.055.000	98
TÜRKİYE	20.782.374	45,7
3 Birleşik Krallık	15.454.000	98
4 Polonya	14.170.000	85
5 Hollanda	14.090.000	99
6 İtalya	12.300.000	98
7 İrlanda	7.823.000	100
8 İspanya	7.321.000	97
9 Danimarka	5.690.000	99
10 Belçika	4.196.000	97
11 Avusturya	3.821.000	89
12 Çek Cumhuriyeti	3.078.000	97
13 İsveç	2.794.000	99
14 Finlandiya	2.398.000	98
15 Macaristan	1.957.000	78
16 Litvanya	1.515.000	90
17 Letonya	980.000	80
18 Slovakya	933.000	88
19 Estonya	798.000	94
20 Luxemburg	408.000	97

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

Şekil 24'te yer alan veriler incelendiğine ülkemizin AB ülkelerine kıyasla inek sütü üretimi miktarları açısından önemli bir konumda olduğu fakat bu üretimi sanayiye aktarma konusunda da bu ülkelerin ciddi derecede gerisinde kaldığı görülmektedir. AB ülkelerinde minimum %78 civarında gerçekleşen bu oran ülkemiz açısından sadece %45,7 seviyesindedir. Bu veri ülkemizdeki kayıt dışı süt üretimi sorunu açısından dikkat çekici bir veridir.

Şekil 25. Türkiye’de İçme Sütü Üretimi (Ton)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2019

2019 yılına kadar geçen son beş yıllık dönemde ülkemizdeki içme sütü üretimi düzenli bir artış eğilimi içerisinde olsa da son yıl %7’ye yaklaşan oranda bir azalma söz konusu olmuştur (Şekil 25).

Şekil 26. Yıllara Göre Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Üretimi Değişimi

Kaynak: ITC,2020

Türkiye’de süt ve süt ürünleri üretimi miktarları incelendiğinde ortalamada düzenli bir artış eğrisi görülmektedir. Hatta bu artışın son 10 yılda 2 katı seviyesine yaklaştığını söylemek mümkündür (Şekil 26).

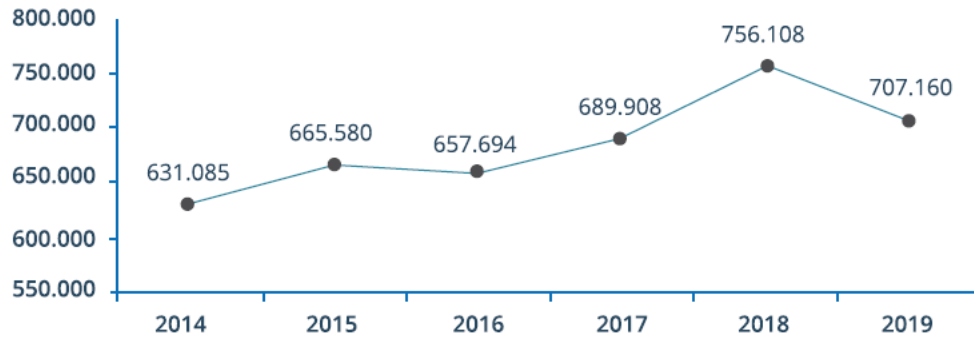
Şekil 27.Türkiye’de Ürün Bazında Süt ve Süt Ürünleri Üretimi Değişimi 2019-2020

KALEM ADI	ÜRETİM TON	ÖNCEKİ YIL ÜRETİM TON	DEĞİŞİM
Ayran	323.680	405.263	-%20,13
Diğer Peynir (Koyun, Keçi, Manda Veya Karışık Sütlerden Elde Edilen Peynirler)	20.610	21.958	-%6,14
İçme Sütü (Pastörize, Uht, Vb. Isıl İşlem Görmüş)	951.411	916.870	%3,77
İnek Peyniri	430.029	400.311	%7,42
İnek Sütü	5.935.447	5.788.595	%2,54
Kaymak (Isıl İşlem Görmüş)	24.600	25.047	-%1,78
Krema (Çiğ Sütten Elde Edilen İşlenmemiş, Süt Yağı)	19.732	15.796	%24,92
Süt Tozu (Tam Yağlı, Yarım Yağlı, Kaymak Tozu)	22.908	26.213	-%12,61
Tereyağ	48.693	45.296	%7,50
Yağsız Süt Tozu	46.485	46.602	-%0,25
Yoğurt	638.646	696.151	-%8,26

Kaynak: ITC,2020

Son bir yıl içinde süt ve sütü ürünleri alternatiflerinin üretim miktarlarındaki değişimler incelendiğinde tahmin edilebileceği gibi en yüksek üretim miktarının inek sütünde gerçekleştiği bunun yanı sıra en yüksek artış miktarının ise yaklaşık %25’lik bir artışla krema ürün grubunda görüldüğü saptanmıştır (Şekil 27).

Şekil 28.Yıllara Göre Türkiye’de Peynir Üretimi Değişimi

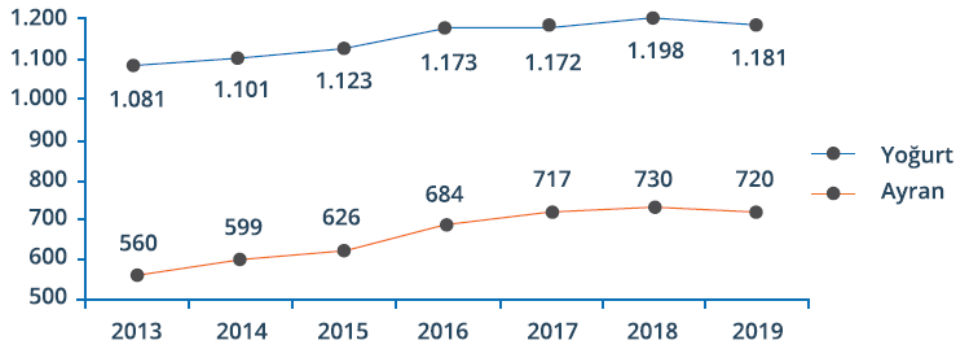
Kaynak: ITC,2020

Türkiye 190’nın üzerinde peynir çeşidinin üretildiği önemli bir ülkedir. Üretilen bu peynirin büyük bir kısmı (%96) inek sütünden üretilmektedir.2018 yılına kadar peynir üretiminde bir artış görülmüş olsa da 2019 yılında bu alanda %6,4 oranında bir düşüş görülmüştür (Şekil 28).

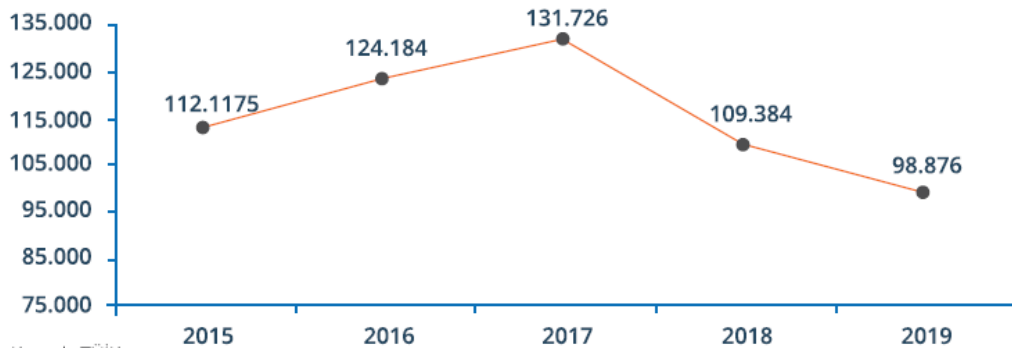
Şekil 29.Yıllara Göre Türkiye’de Ayran ve Yoğurt Üretimi Değişimi

Kaynak: ITC,2020

Ülkemizdeki tüketim alışkanlıklarının da etkisiyle ayran ve yoğurt ürün grubu içme sütünden sonra sanayi sütünün en çok işlendiği ürün grubudur. Yıllara göre değişime bakıldığında genel olarak bu ürün grubunda düzenli bir artış eğilimi görülmektedir (Şekil 29).

Şekil 30.Yıllara Göre Türkiye’de Yağlı-Yağsız Süttozu Üretimi Değişimi

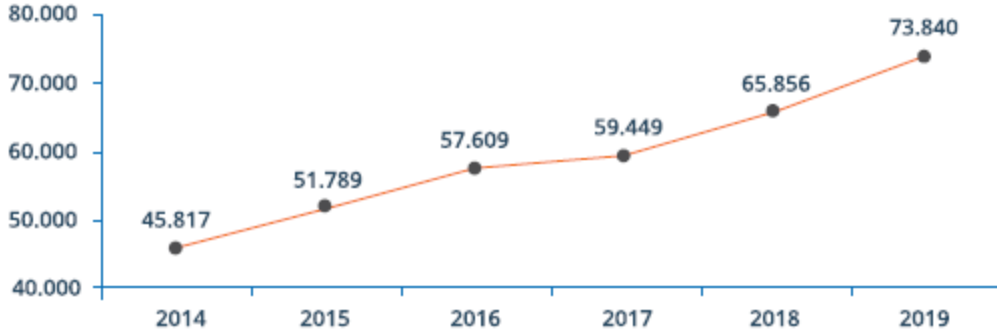

Kaynak: ITC,2020

2017 yılına kadar sürekli bir artış gösteren yağlı-yağsız süttozu üretim miktarları bu yıldan itibaren ciddi bir düşüş göstermiştir. Dünya genelinde talebi artan bu ürüne yönelik ülkemizde görülen üretim miktarındaki düşüş dikkatle ilgilenilmesi gereken bir konu olarak öne çıkmaktadır (Şekil 30).

Şekil 31. Yıllara Göre Türkiye’de Tereyağı Üretimi Değişimi

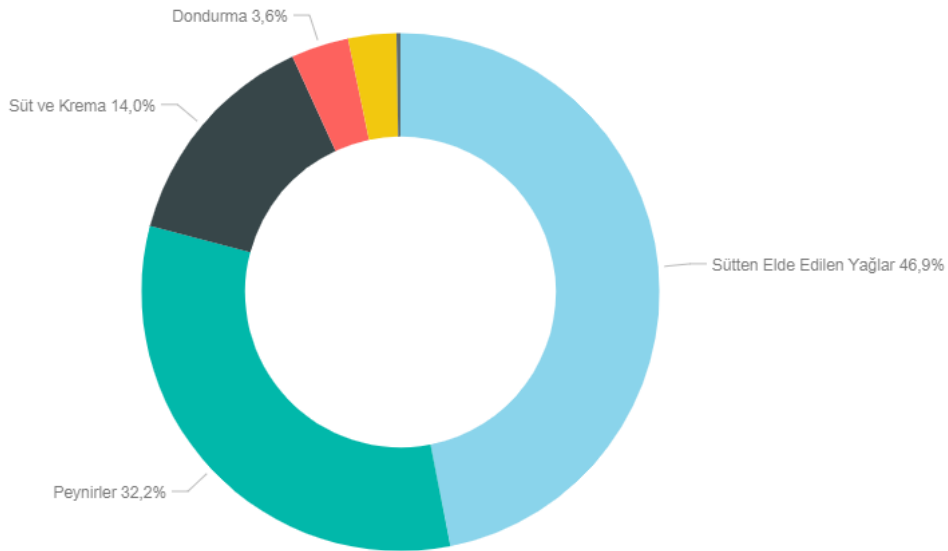

Kaynak:ITC,2020

Tereyağı üretim rakamları 2014 yılından günümüze kadar sürekli bir artış göstermiş ve 2019 yılı itibariyle 2014 yılı üretim değerlerinin iki katı miktara yaklaşmıştır (Şekil 31).

2.2. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Sektörünün İthalat Değerleri

Şekil 32. Türkiye’nin Süt ve Süt Ürünleri İthalat Oranları

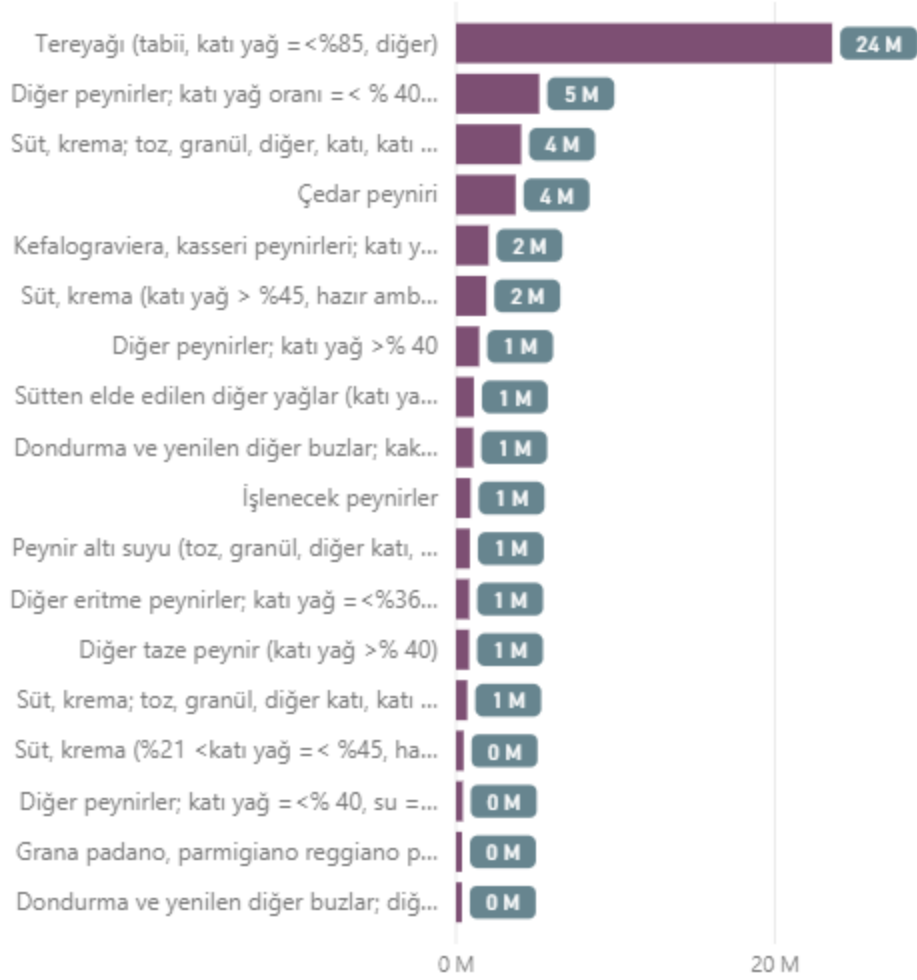
Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Süt ve süt ürünleri alternatiflerinin ülkemizdeki ithalat oranları incelendiğinde ülkemizin en yüksek ithalatı süttten elde edilen yağlar ürün grubunda gerçekleştirdiği

görülmektedir (%46,9). Bu ürü grubunu %32,2'lik oran ile peynir ürün grubu izlemektedir (Şekil 32).

Şekil 33. Ürün Bazında Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İthalat Değerleri (USD)

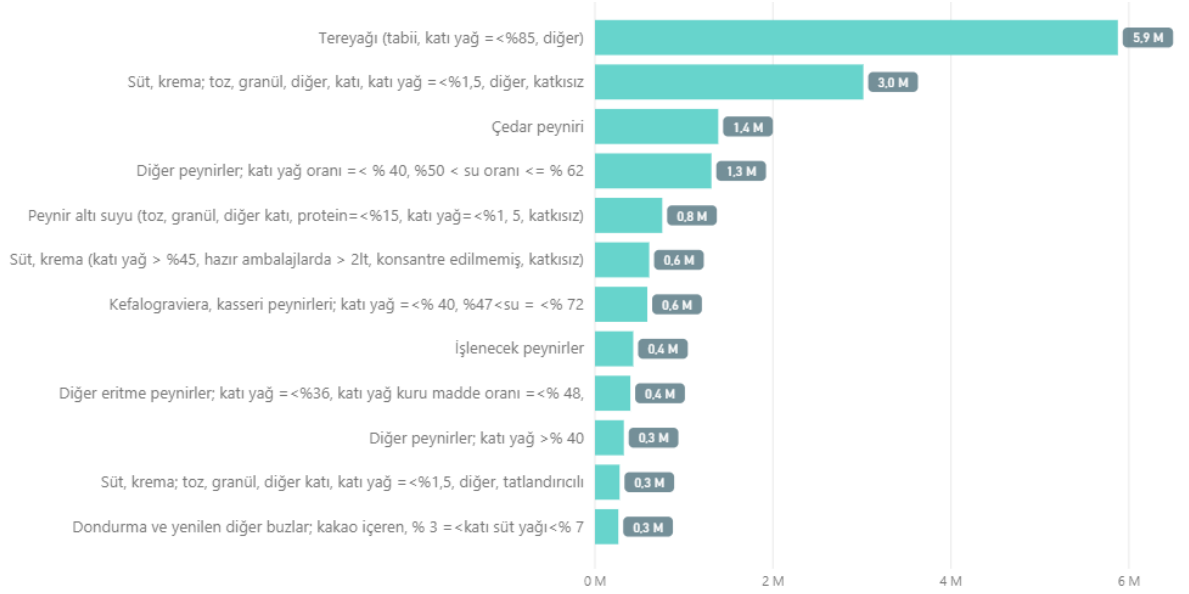

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Sektöre dair ithal edilen ürün grupları ekonomik değer açısından incelendiğinde ise tereyağı (tabii, katı yağ) ürün grubu 24 milyon dolarlık ithalat hacmi ile öne çıkmaktadır. İthalatı gerçekleştirilen diğer ürün gruplarında ise bu rakam yaklaşık beşte birine inerek maksimum 5 milyon dolarlık bir ithalat hacmine ulaşmaktadır (Şekil 33).

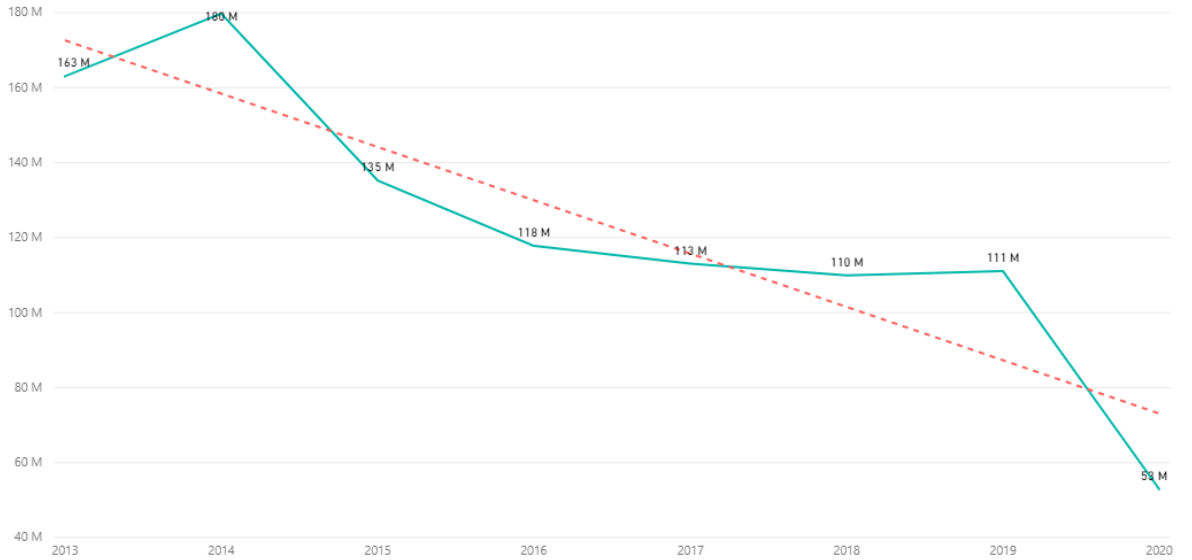
Şekil 34. Ürün Bazında Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İthalat Miktarları (Kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

İthal edilen ürünlerin miktarları incelendiğinde de ilk sırayı tereyağı ürün grubunun aldığı, bu süt, krema, toz, granül vb. ürün grubunun takip ettiği görülmektedir (Şekil 34).

Şekil 35. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Değerleri (USD)

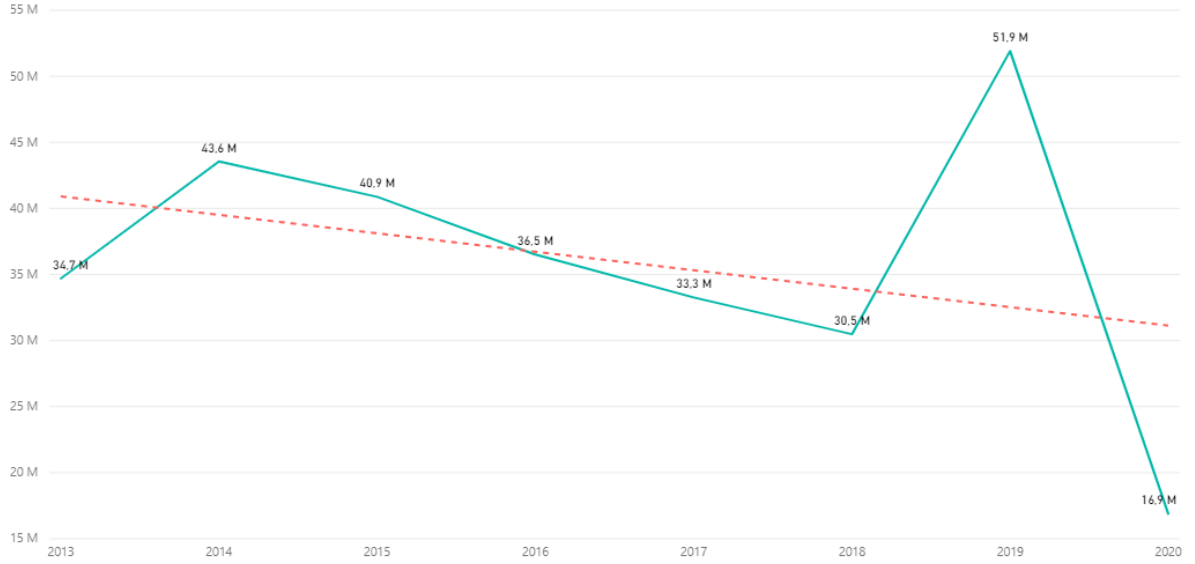
Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Ülkemizin 2013 yılından itibaren süt ve süt ürünlerine dair ithalat rakamları dolar değeri açısından incelendiğinde sektörün ithalat eğiliminin 2015 yılına kadar azalma gösterdiği sonrasında ise göreceli olarak bir dengelenmenin söz konusu olduğu görülmektedir. 2019 yılından 2020 yılının ilk 7 ayna geçişte görülen ithalat rakamlarının yılsonu tahmininde

yine aynı dengelenmeye uygun bir seyir izleyeceği ve bir miktar artışın görülmesinin olası olduğu yorumunu yapmak mümkündür (Şekil 35).

Şekil 36. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Miktarları (Kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Süt ve süt ürünlerindeki ithalatın miktar açısından değerlendirmesine bakıldığında ise 2019 yılında ithalat miktarının ciddi bir artış göstermesinin ardından 2020 yılında ise keskin bir düşüş görüldüğünü söylemek mümkündür (Şekil 36).

Şekil 37. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünlerinde 2020 Yılı'nın 7 Ayı İtibariyle Toplam İthalatı (USD)

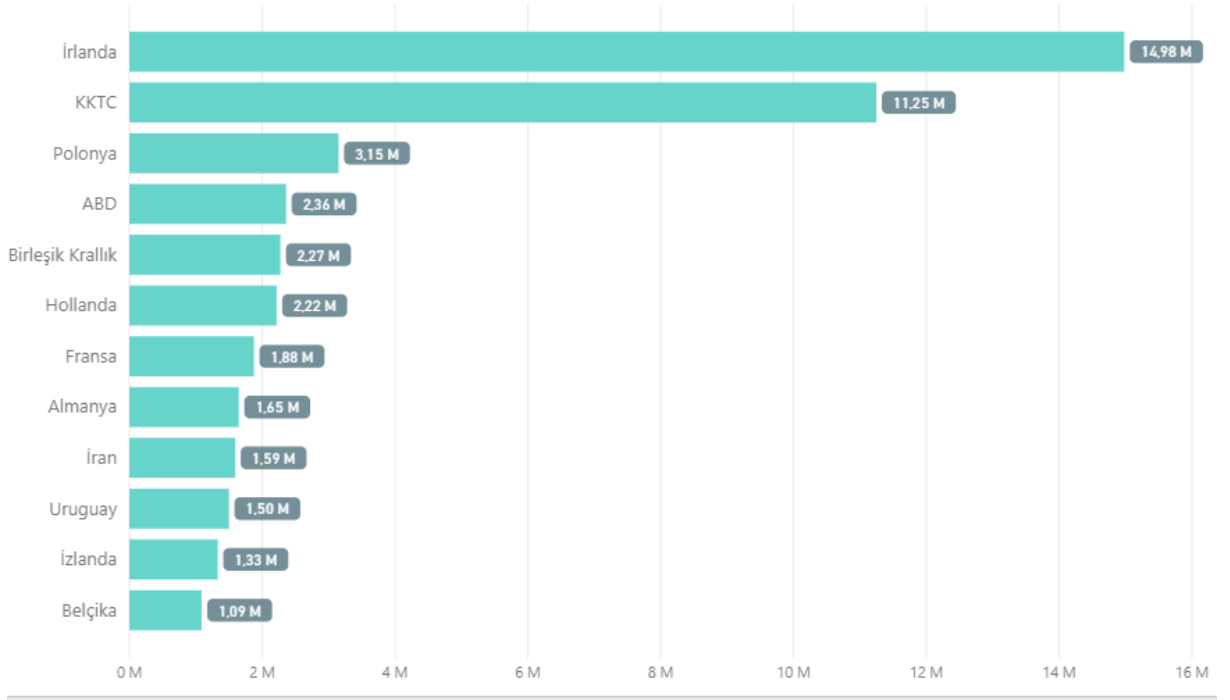

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

2020 yılının ilk 7 ayı itibariyle bir önceki yılın ilk 7 ayındaki ithalat rakamlarına göre %6,67 oranında bir yükselme görülmektedir. Bir önceki yılı aynı döneminde yaklaşık 50 milyon dolar civarında olan ithalat rakamları bu yıl yaklaşık 53 milyon dolar seviyesine yükselmiştir (Şekil 37).

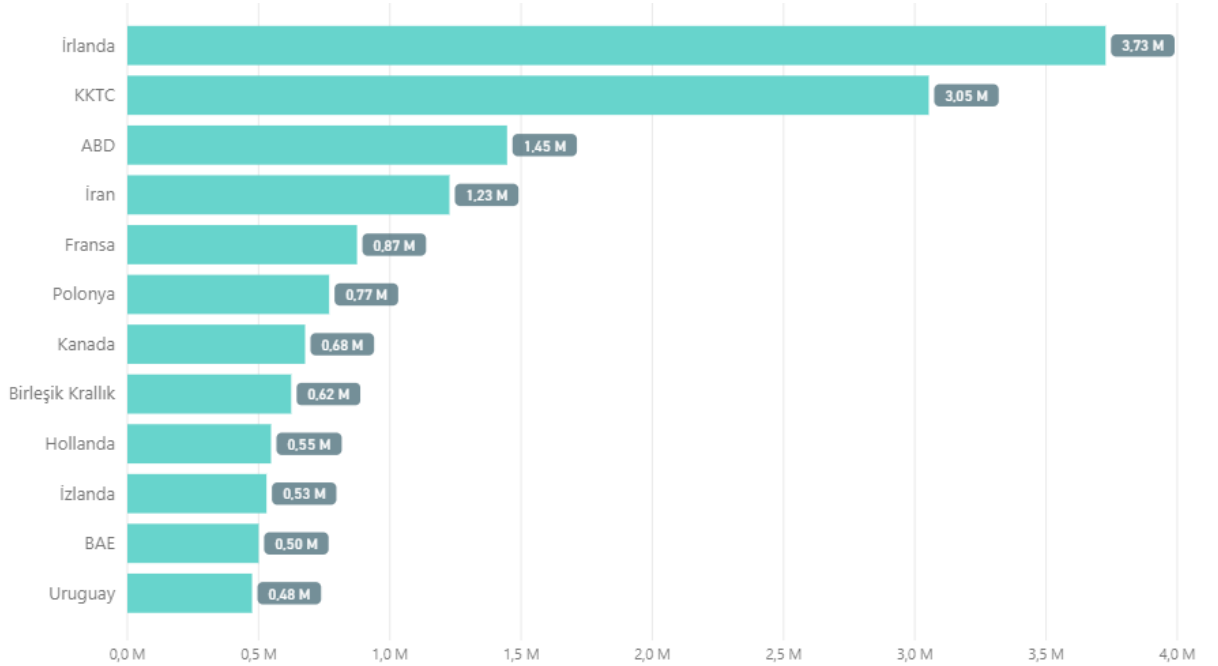
Şekil 38. Ülkeler Bazında Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Değerleri (USD)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Ülkemizi süt ve süt ürünleri ithal ettiği ülkeler arasında birinci sırayı yaklaşık 15 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirdiğimiz İrlanda almaktadır. Bu ülkeyi KKTC izlemektedir. Bu iki ülkeden sonra gelen ülkelere yapılan ithalat rakamları bu ülkelere kıyasla oldukça düşüktür (Şekil38).

Şekil 39. Ülkeler Bazında Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İthalat Miktarları (Kg)

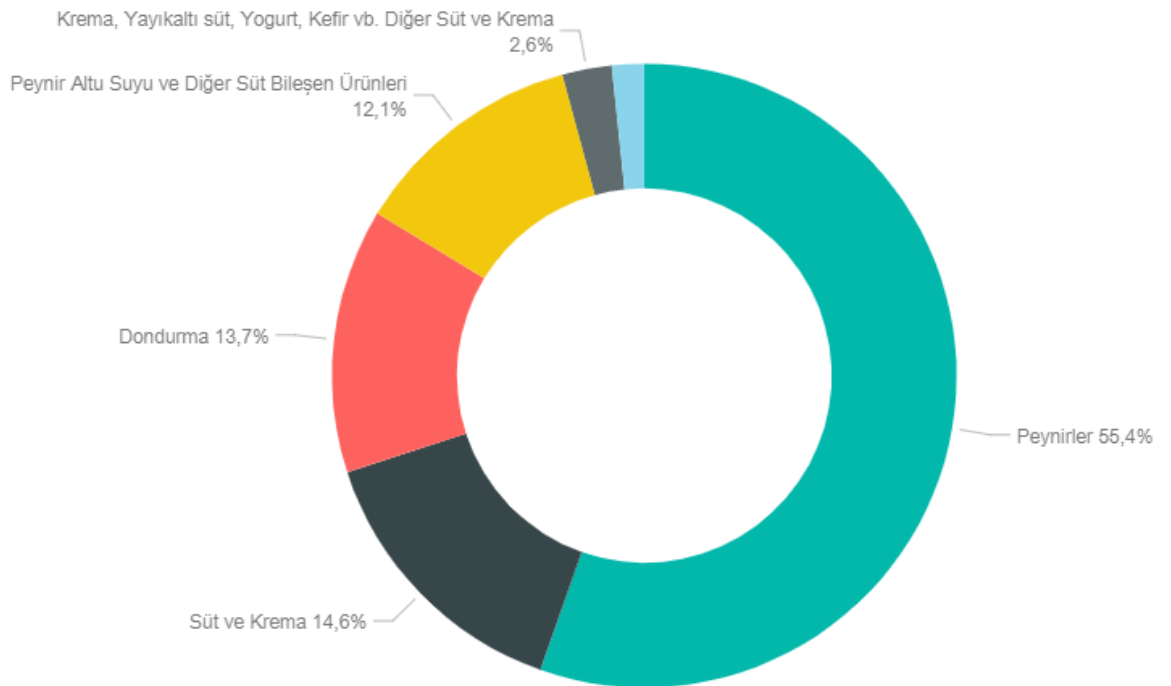

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Ülkelere göre ithalatımızı miktar bazında değerlendirdiğimizde de yine ilk iki sırayı alan İrlanda ve KKTC'den ülkemizin gerçekleştirdiği süt ve süt ürünleri ithalatı diğer ülkelerin yaklaşık iki katı civarındadır (Şekil39).

2.3.Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Sektörünün İhracat Değerleri

Şekil 40. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İhracat Oranları

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Önemli bir üretim seviyesine sahip olduğumuz ve ülke insanı açısından önemli bir gelir kapısı olarak da gösterilebilecek süt ve süt ürünleri sektörüne yönelik ihracat rakamlarının değerlendirilmesi çok önemlidir.

Bu sektörde gerçekleştirdiğimiz ihracat ürünler bazında değerlendirildiğinde en yüksek ihracat oranına sahip üru grubunun peynir ürün grubu olduğu (%55,4) görülmektedir. Bu ürün grubunu %14,6 oran ile süt ve krema ile %13,7 ile dondurma ürün grubu izlemektedir. Dünya ticareti açısından giderek daha da önem kazanmaya başlamış olan peynir altı suyu ve diğer süt bileşeni ürünler ise %12,1'lik bir ihracat oranına sahiptir (Şekil 40).

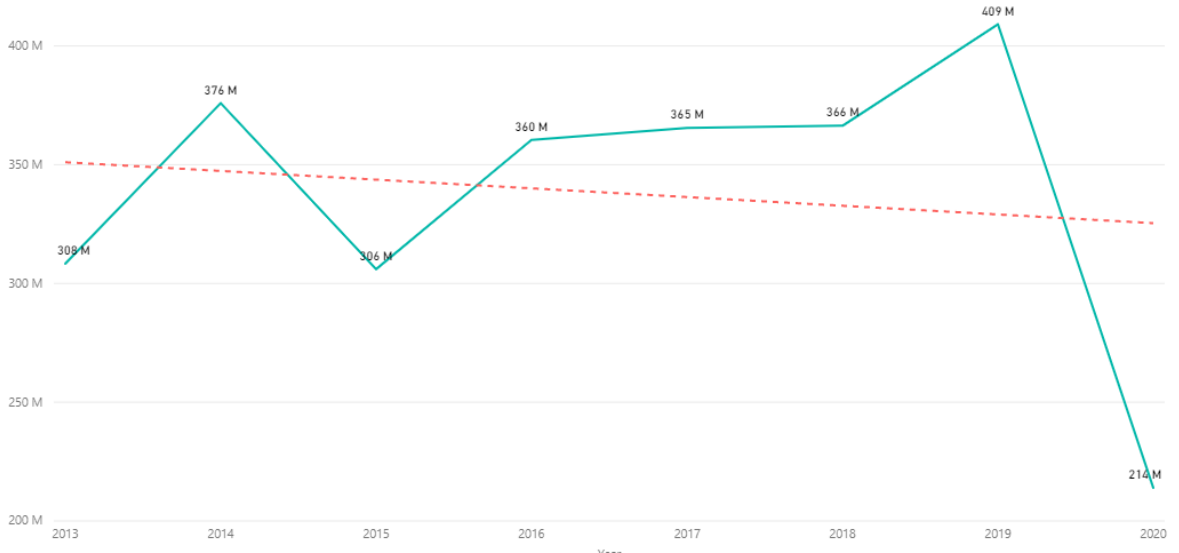
Şekil 41. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünlerinde 2020 Yılı'nın 7 Ayı İtibariyle Toplam İhracatı (USD)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Ülkemizin süt ve süt ürünleri grubunda 2020 yılının ilk 7 ayı itibariyle gerçekleştirdiği toplam ihracatın geçmiş yılın aynı dönemine göre yaklaşık %19 gibi önemli bir oranda düştüğü görülmektedir. Kuşkusuz bu durumda tüm dünyayı etkileyen pandemi süreçlerinin önemli etkisi olduğu açıksa da önlem alınması gereken bir noktada olduğumuz şeklinde bir yorum yapmak mümkündür (Şekil 41).

Şekil 42. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İhracat Değerleri (USD)

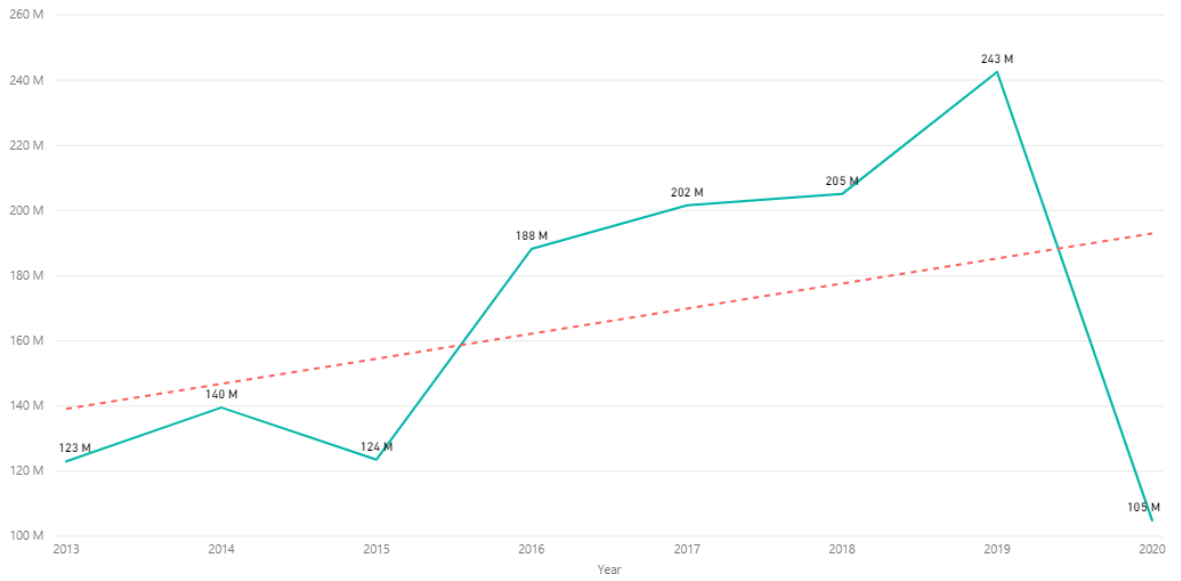
Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Bir önceki şekilde vurgulandığı gibi ülkemizin süt ve süt ürünleri ihracat değerlerinin geride kalan yıllarla beraber değerlendirildiğinde keskin iniş ve çıkışlar içermekte olduğu ve 2020 yılında yine keskin bir düşüşün yaşandığı görülmektedir (Şekil 42).

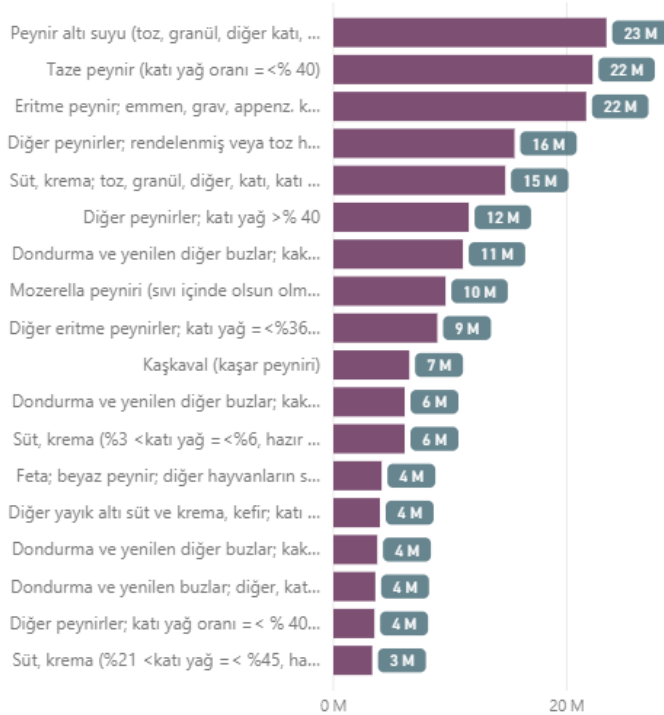
Şekil 43. Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İhracat Miktarları (Kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

205 yılından itibaren özellikle miktar bazında önemli bir artış eğilimi gösteren süt ve süt ürünleri ihracatımız 2019 yılında zirve noktasına ulaşmış olsa da 2020 yılı itibariyle önemli bir düşüş yaşanmıştır (Şekil 43).

Şekil 44. Ürün Bazında Türkiye'nin 2020'nin İlk 7 Ayma Ait Süt ve Süt Ürünleri İhracat Değerleri (USD)

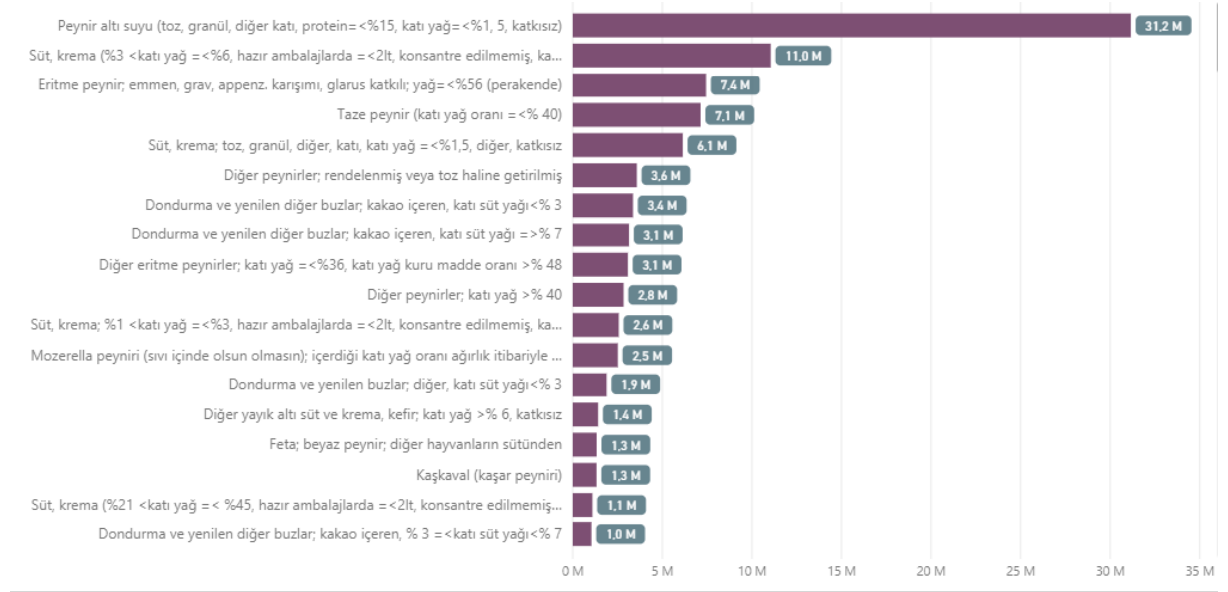

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Genel ihracat oranları içerisinde geçmiş yılların ortalamasında yaklaşık %12'lik bir orana sahip olan peynir altı suyu ihracatımız 2020 yılının ilk 7 ayı itibariyle en çok ihracat işlemi görülen ürün grubu olarak dikkat çekmektedir. Bu durumun dünya genelinde bu ürün grubuna yönelik yükselen taleple uyumlu bir görüntüdür. Bunun yanı sıra taze peynir ihracatımız 22 milyon dolar ve eritme peynir ihracatımız ise yine 22 milyon dolar ile ikinci ve üçüncü sıradaki ürün gruplarını oluşturmaktadır (Şekil 44).

Şekil 45. Ürün Bazında Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İhracat Miktarları (Kg)

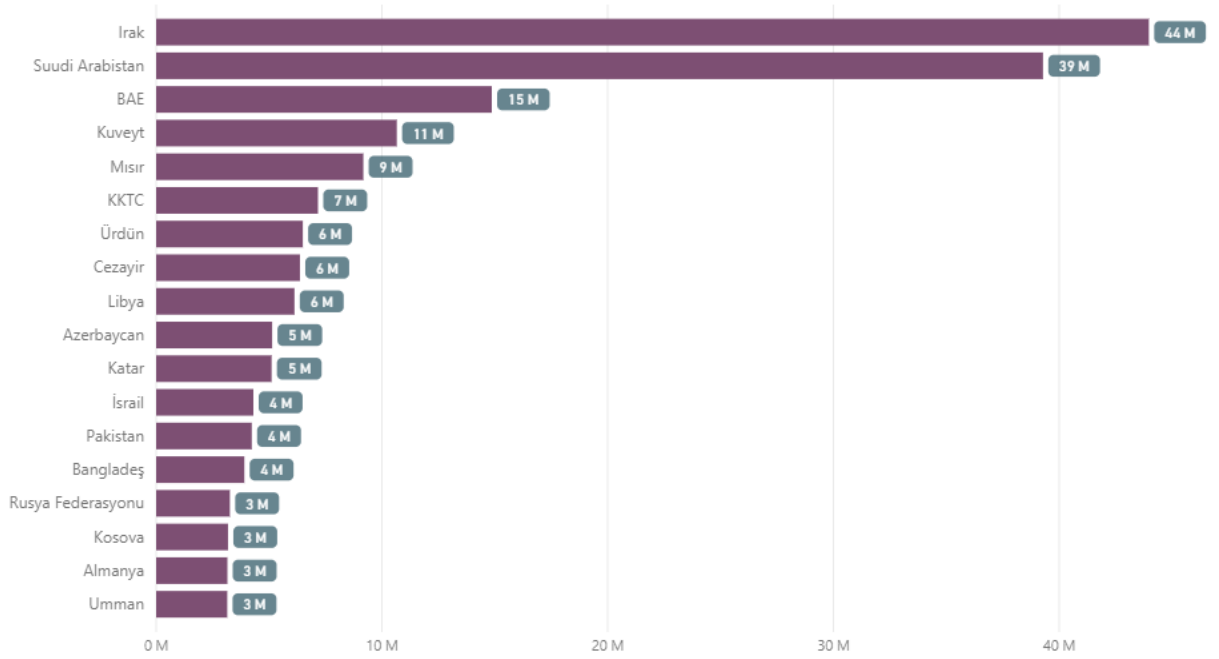

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Miktar bazında gerçekleştirilen ihracat rakamlarımız incelendiğinde de ülkemizin en itibariyle en yüksek miktarda ihracatı peynir altı suyunda gerçekleştirdiği görülmektedir. Burada dikkat çeken nokta miktar olarak süt ve krema ürün grubunun gerisinde kalmış olan eritme peynir ve taze peynir gruplarının bir önceki şekilde de görülebileceği gibi değer anlamındaki sıralamadaki yüksek yeridir. Buradan da anlaşılacağı gibi bu ürün grupları ekonomik değer açısından önemli katma değer yaratan ürün grupları olarak dikkat çekmektedir (Şekil 45).

Şekil 46. Ülkeler Bazında Türkiye'nin Yıllara Göre Süt ve Süt Ürünleri İhracat Değerleri (USD)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi,2020

Süt ve süt ürünleri ihracatımız açısından 2020 yılı itibariyle en yüksek ihracat yaptığımız ülke olarak Irak görülmektedir. Bu ülkeyi Suudi Arabistan ve Bileşik Arap Emirlikleri ile Kuveyt izlemektedir. İhracat yaptığımız ülkeler incelendiğinde Avrupa ülkelerine olan ihracatımıza daha fazla odaklanılması gerektiği yorumunu yapmak mümkündür (Şekil 46).

3. Sektöre Dair Değerlendirmeler ve Devlet Destekleri

3.1.Sektöre Dair Üretim ve Ticaret Odaklı Tahminler

Dünya genelindeki süt üretim miktarının her geçen yıl bir önceki yıla göre artış göstereceği görülmektedir. Buna bağlı olarak dünya genelinde kişi başına düşen taze süt ürünü tüketiminin de artacağını söylemek yanlış olmaz. Ayrıca üretim yapan ülkeler dikkate alındığında Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerin önümüzdeki 10 yıllık süreçte önemli üretici ülkeler haline geleceği tahmin edilmektedir. Şu an için dünyanın en büyük süt üreticisi konumunda olan AB'nin ise sıralamada önümüzdeki 10 yıllık süreçte bir miktar gerileyeceği düşünülmektedir (Ulusal Süt Konseyi, 2019).

Süt ve süt ürünleri ihracatı açısından önümüzdeki 10 yıllık dönemde Yeni Zelanda, ABD ve Avustralya'nın özellikle peynir ihracatında üst sıralarda yer alan ülkeler olacağı bu ülkelerin aynı zamanda yağlı süttozu, tereyağı ve yağsız süttozu ticaretini de domine edecek ülkeler olacağı öngörülmektedir.

İthalat açısından ise dünya genelinde en büyük ithalat potansiyeline sahip pazarlar arasında Orta Doğu, ve Kuzey Afrika, Güney Doğu Asya ve Çin ön plana çıkmaktadır. Özellikle Çin'in önümüzdeki 10 yıllık süreçte de nüfus yapısının da etkisiyle bu sektörde dünyanın en büyük ithalatçısı olma durumunu devam ettireceği düşünülmektedir. Her ne kadar Çin bu alandaki ihtiyacının büyük bölümünü Okyanusya ülkelerinden karşılıyor olsa da bu anlamda ülkemiz için de önemli bir ihracat potansiyelin sahip olabileceği öngörülebilir.

3.2.Sektöre Yönelik Destek ve Teşvikler

Sektöre yönelik destek ve teşvikler açısından en önemli unsurların başında IPA Kırsal Kalkınma Programı (IPARD 2014-2020) gelmektedir. IPARD II 9. Çağrı dönemi ile ilgili destek detayları Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar Bilgi Kitapçığında aşağıdaki şekilde sunulmaktadır.

- ***Başvuruların Yapılacağı Yer***

Kurum, 'Başvuru Çağrı İlanı' yayınlar ve yatırımcıları proje sunmaya davet eder. Başvurular, başvuru çağrı ilanında belirtilen tarihler arasında yatırımın uygulanacağı ilde bulunan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu İl Koordinatörlüğü'ne elden yapılır. Başvuru formu ve ekleri, teknik proje ve iş planı başvuru çağrı ilanında belirtilen şekilde doldurulup İl Koordinatörlüğü'ne teslim edilmelidir.

- ***IPARD Desteklerine Dair Genel Hususlar***

IPARD desteklerinden faydalanabilmek için başvuru sahibi gerçek kişi ise kendisi, tüzel kişi ise temsil ve ilzama yetkili kişi(ler) 18 yaşını doldurmuş olmalı ve 65 yaşından büyük olmamalıdır. Başvuru sahipleri vergi sistemine kayıtlı olmalıdır. Ayrıca başvuru sahiplerinin devlete ödenmemiş vergi ve sosyal güvenlik borçlarının bulunmaması gerekmektedir. Kamu tüzel kişilikleri ve kamu hissesi %25'ten fazla olan tüzel kişilikler uygun değildir.

Yatırım kapsamında destek tutarının belirlenmesine esas olacak uygun harcamalar; makine- ekipman alımı, yapım işleri, hizmet alımı ve görünürlük harcamalarıdır. Motorlu araçlar uygun harcama kapsamında desteklenmemektedir. Başvuru sahipleri yatırımlarını, yatırımın bitiminden itibaren 5 yıl süresince devam ettirmelidir.

Başvuru sahibi, aynı çağrı döneminde birden fazla proje başvurusunda bulunamaz. Başvuru sahipleri, ancak bir yatırımı sona erdikten -nihai ödemededen- sonra IPARD desteğine yeniden başvurabilir. Uygun harcamalar vergiden muafır. IPARD II Programı kapsamında, yararlanıcılarca gerçekleştirilen yatırımlar için geri ödemesiz destek (hibe) sağlanmaktadır. Destek, yatırımın sonunda verilmektedir.

- ***Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar Kapsamında Desteklenen Sektörler***

Süt, et ve yumurta tavukçuluğu sektörleri desteklenmektedir.

Tablo 1. Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar Sıralama Karakterleri

No	Kriter	Kriter Puanı	Maksimum Puan	
1	Sektörler	Toplam uygun harcama tutarı;	30	
	Süt, Kırmızı et ve Yumurta tavukçuluğu sektörleri için;	400.000 Avro'dan fazla ise;		0
		300.000 Avro ve 400.000 Avro (dahil) arasında ise;		10
		200.000 Avro ve 300.000 Avro (dahil) arasında ise;		20
		200.00 Avro'ya eşit ya da 200.000 Avro'dan az ise;		30
	Kanatlı eti sektöründe broyler ve hindi için;	200.000 Avro'dan fazla ise;		0
		150.000 Avro ve 200.000 Avro (dahil) arasında ise;		10
		100.000 Avro ve 150.000 Avro (dahil) arasında ise;		20
		100.000 Avro'ya eşit ya da 100.000 Avro'dan az ise;		30
	Kanatlı eti sektöründe kaz için;	100.000 Avro'dan fazla ise;		0
		60.000 Avro ve 100.000 Avro (dahil) arasında ise;		10
		25.000 Avro ve 60.000 Avro (dahil) arasında ise;		20
25.000 Avro'ya eşit ya da 25.000 Avro'dan az ise;		30		
2	Başvuru sahibi veya tüzel kişiliği temsil ve ilzama yetkili kişiler (tüzel kişilikler için) kadın ise	10	10	
3	Başvuru mevcut aktif tarımsal işletmelerin modernizasyonunu kapsıyor ise	20	20	
4	Başvuru sahibi yatırım uygulama alanının sahibi ise	10	10	
5	Başvuru sahibinin IPARD kapsamında imzalanmış bir sözleşmesi yok ise	10	10	
6	Başvuru sahibi gerçek kişi veya üretici örgütü veya hakim ortağı (ortaklık payının %50'den fazla) üretici örgütü olan bir tüzel kişilik ise	20	20	
TOPLAM		100	100	

Kaynak: Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar Bilgi Kitapçığı, 2020

• ***İlgili Desteklere Kimler Başvurabilir?***

- ✓ Bu tedbirin yararlanıcıları, kamu tüzel kişilikleri hariç, ulusal kanunlarca tanınmış, Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi veya Ulusal Hayvan Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olan gerçek kişiler ve tüzel kişilerdir.
- ✓ Başvuru sahibi (gerçek kişi olması durumunda kendisi, tüzel kişiliklerde, tüzel kişiliği temsil ve ilzama yetkili olan kişi) ziraat, veterinerlik veya ilgili diğer uzmanlık alanındaki bir ziraat meslek lisesi, meslek yüksekokulu veya üniversite diploması ile (master veya doktora dahil) ya da ilgili ulusal kayıt sistemleri tarafından belgelenebilecek şekilde tarım ya da ilgili diğer uzmanlık alanında minimum üç yıl çalışma deneyimi ile yeterliliğini kanıtlamalıdır.
- ✓ Nihai ödeme talebinin yapıldığı tarihe kadar, tarımsal işletmeler çevre koruma ve hayvan refahı konularındaki minimum ulusal gereklilikleri yerine getirmek zorundadırlar.
- ✓ Nihai ödeme talebinin yapıldığı tarihte başvuru sahipleri Ulusal Hayvan Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olmalıdır.

- ✓ Yatırım döneminin sonunda, desteklenen yatırımlar, yatırımın kapsamı ile ilgili olan hayvan refahı ve çevre koruma konularındaki ilgili AB standartları ile uyum sağlamalıdır.

Tablo 2. Destek Miktarları

TARIMSAL İŞLETMELERİN FİZİKİ VARLIKLARINA YÖNELİK YATIRIMLAR		
Sektörler	Destek Miktarları	Kapasite Durumu
Süt	En az 5.000 Avro En fazla 500.000 Avro	En az 10, en fazla 120 süt ineği veya En az 5, en fazla 50 süt veren manda veya En az 50, en fazla 500 süt veren koyun veya En az 50, en fazla 500 süt veren keçi

Kaynak: Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar Bilgi Kitapçığı, 2020

- **Destek Oranları**

- ✓ Bu tedbir kapsamında destek oranı, uygun harcama tutarının %50 - %70'i arasında değişmektedir.
- ✓ Tüzel kişiler için kamu katkısı toplam uygun harcama tutarının % 50'sidir.
- ✓ Gerçek kişiler için kamu katkısı toplam uygun harcama tutarının %55'idir.
- ✓ Üretici örgütleri ve üretici örgütünün hakim ortak (ortaklık payının %50'den fazla) olduğu tüzel kişilikler için kamu katkısı toplam uygun harcama tutarının %60'ıdır.

Yukarıda belirtilen destek oranlarına ek olarak aşağıda belirtilen durumlarda destek oranı artacaktır;

- ✓ Destek kararı alındığı tarihte, başvuru sahibinin (başvuru sahibi gerçek kişi ise kendisi, başvuru sahibi üretici örgütü veya hakim ortağı üretici örgütü olan tüzel kişilik ise temsil ve ilzama yetkili kişi/ kişiler) 40 yaşın altında olması durumunda destek oranı %5 artacaktır.
- ✓ Yatırım, IPARD Programı Bölüm 8.1'de tanımlanan şekilde dağlık bir alanda yapılıyor ise destek oranı %5 artacaktır

Bunun yanı sıra bakanlık kaynaklı diğer destek alternatifleri ise aşağıdaki gibidir (www.tarimorman.gov.tr)

Çiğ Süt Üretimine Desteklenmesi

<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Hayvancilik-Desteklemeleri/Sut-Primi>

Başvuru Yeri:

Üreticiler üye oldukları Üretici Örgütüne başvururlar.

Başvuru Şartları Ve İstenilen Belgeler:

- Üretici örgütüne üye olmak,
- Türk-Vet'te kayıtlı işletmesi olmak,
- Üretmiş olduğu çiğ sütü fatura/müstahsil makbuzu karşılığında Gıda İşletme Onay Belgesine sahip bir süt işleme tesisine satmak,
- Başvuru dilekçesi.

Başvuru Zamanı:

Üreticiler satış belgelerini takip eden ayın son iş gününe kadar Birliğine teslim eder.

Çiğ Sütün Değerlendirilmesine Yönelik Destekleme Uygulamaları Tebliğ No:2014/60 (Süt Tozu Desteklemesi)

<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Hayvancilik-Desteklemeleri/Cig-Sutun-Değerlendirilmesi>

Destekleme Ödemesi bünyesinde süt tozu kullanılan ürünün ihracatını gerçekleştiren ihracatçı firmalara yapılır. İhracatçı firmalar, ihracatın gerçekleştiği tarihten itibaren **en geç 6 ay** içerisinde bünyesinde süt tozu kullanılarak üretilip ihraç edilen ürünlere ait beyannameler ve sarfiyat tablosu ile bağlı buldukları ihracatçı birlikleri genel sekreterliklerine müracaat ederek bu Genel Müdürlüğe ve Konseye gönderir. Konsey, hak ediş formu, ihracat listesi, sarfiyat tablosu ve süt tozu üreten/ürettiren firmalar ile ihracatçı firmalar arasında yapılan sözleşmelerde ve alım satım faturasında yer alan bilgilere istinaden hak ediş formu tarihinden itibaren **en geç 3 ay** içerisinde tahsisat belgesi dönüştürerek İl Müdürlüklerine müracaatta bulunur.

Destekleme Müracaat Yeri

- 1-İhracatçı Firmanın İşletme Kayıt Belgesi Aldığı İl Müdürlüğü
- 2-Süt Tozu Üreten İşletmenin Kurulu Bulunduğu İl Müdürlüklerine

Destekleme Esasları Nelerdir?

- 1- Süt tozu üretiminde kullanılan süt, üretici örgütlerinden tedarik edilmeli
- 2- Desteklemeye konu olan süt tozu, Bakanlıkça belirlenen **referans fiyat ve üzerinden alınan çiğ süttten** yapılmış olmalı
- 3- İhracata konu olan süt tozu temini Bakanlıkça süt tozu **üretim kotası tahsis edilen süt tozu üreten** firmalardan yapılmalı
- 4- İhracata konu olan süt tozu **yurt içinden temin edilmeli**

İcmallerin Hazırlanması

- a) Başvuru dilekçesi.
- b) İhracatçı firmaların İşletme Kayıt Belgesi.
- c) Süt tozu üreten/ürettiren firmaların çiğ sütü temin ettiği üreticinin, üretici örgütüne üye olduğuna dair belge.
- ç) Tahsisat Belgesi.
- d) Bağlı bulunduğu vergi dairesinden vadesi geçmiş vergi borcu olmadığına dair belge (e-bildirgesi).
- e) 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca Türkiye genelinde prim ve idari para cezası bulunmadığına veya tecil ve taksitlendirildiğine ya da yapılandırıldığına ve yapılandırmanın bozulmadığına dair Sosyal Güvenlik Kurumunun ilgili birimlerinden alınacak yazının aslı veya e-bildirgesi.
- f) Aşlı görülmek suretiyle yetkili kişilerin imza sirküleri nüshası.

g) Destekleme kapsamında süt tozu üretimi için gerekli olan çiğ sütün işletmeye alınması ile ilgili düzenlenen, süt miktarının litre olarak belirtildiği müstahsil makbuzu ve/veya faturalar, 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununa uygun, üçer nüsha ve aylık olarak düzenlenen müstahsil makbuzları/faturaların aslı ve/veya nüshalarının vergi dairesi müdürlüğü veya vergi dairesi müdürlüğü olmayan yerlerde ile mal müdürlüğü onaylı fatura dip koçanı fotokopisi.

h) İl müdürlüğü tarafından süt tozu üreten/rettirenlerce ton olarak düzenlenmiş satış faturasının aslı üzerine "iğ Sütün Değerlendirilmesine Yönelik Destekleme Uygulamasından yararlandırılmıtır" kaesi basılır ve kaeli bir sureti ilgili dosyaya eklenir.

3.3. Sektörel Sorunlara Yönelik Değerlendirme

Ülkemizde süt ve süt ürünleri sektöründeki yaşanmakta olan sıkıntılar hayvancılık sektörünün karılatığı sorunlarda bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Birbirini tamamlayan özellikteki bu sektörlerin yaşadığı sıkıntılarla ilgili olarak T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Süt Sektör Politika Belgesi 2018-2022 aşağıdaki saptamaları ne çıkarmaktadır:

- **rn Kalitesinin Yetersiz Olması**

Süt retiminde; üretim ve taşıma koşullarının hijyenik olmaması, üretim aşamasında yapılan denetimlerin yetersiz kalması, muhafaza altyapısı eksikliğinden ve yetersiz modernizasyon düzeyinden kaynaklanan hastalıklar ile ilgili riskler ve sokak stlğnn yaygın yapılması gibi nedenlerden dolayı ürün kalitesi istenilen düzeyde olmamakta ve bu durum sektörün en önemli sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

- **Üretim Maliyetlerinin Yüksek Olması**

Sektörün retim maliyetleri arasında yer alan canlı hayvan materyalinde, yükselen kırmızı et fiyatları neticesinde süt hayvanlarının kesime gitmesi nedeniyle azalma, yemde ithalata bağımlı olunması, yem kalitesinin düşük olması, yurtiçinde üretilen yemin yüksek maliyetler ile temin edilmesi, süt hayvanlarındaki düşük verim, işletmelerin sayıca fazla olması ve küçük ölçekli olması vb. hususlar süt üretim maliyetlerinin yüksek olmasına neden olmakta ve sektörün rekabet gücünü sınırlamaktadır. Diğer yandan, sektörde resmi olarak belirlenen bir metodoloji ile hesaplanmış bir maliyet verisinin bulunmaması sektöre yönelik politika belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

- ***İhracatın Yetersiz Olması***

Belirlenen uluslararası kriterlere göre üretim yapılmaması ihracatı engellemektedir. Ayrıca, üretim maliyetlerinin AB ülkelerindeki maliyetlere göre yüksek olması sektörün rekabet gücünü azaltmakta ve bu pazarlara girişini engellemektedir.

- ***Küçük Ölçekli İşletme Yapısı***

Süt sektöründe küçük ölçekli işletme sayısının fazla olması; süt veriminde düşüklüğe, hijyenik ve kaliteli hayvansal ürün üretiminde yetersizliğe, işletmelerde sermaye birikiminin sağlanamamasına, piyasaya arz edilen hayvansal ürün miktarlarında dalgalanmaya, ıslah ve hayvan hastalıkları ile mücadele çalışmalarında başarısızlığa, etkin bir pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulmamasına neden olmaktadır.

- ***Kayıt dışılık***

Sektörde güvenilir olmayan istatistikler ve üretim ve tüketim miktarlarının bir kısmının kayıt dışı olması nedeniyle gerçek üretim ve tüketim miktarı tam olarak belirlenmemektedir. Ayrıca üreticiden alınan süt miktarının, üreticinin eline geçen süt bedelinin, işlenen sütün süt ürünlerine dağılımının, kapasite kullanımının, karlılık ve verimlilik durumlarının tam olarak bilinmemesi süt işletmelerinin mevcut durumunun ortaya konulmasını ve sektörün doğru yönlendirilmesini engellemektedir.

- ***Pazarlama Sorunu***

Sütte karmaşık bir pazarlama ağının mevcut olması, işletmelerin küçük ölçekli, dağınık ve ekonomik olanaklarının kısıtlı olması, finansman yetersizliği, hayvansal ürünlerde talebin sınırlı, arz esnekliğinin düşük olması nedeniyle ürünlerin uygun zaman ve fiyatlarda pazarlanamaması, mevcut pazarlama sisteminde aracı sayısının çokluğuna bağlı olarak üreticinin ürününü uygun fiyata satamaması, ürün ve girdi fiyatlarının oluşumunda üreticilerin etkin olmaması, süt ve süt ürünleri sanayinde örgütlenme yetersizliği ve piyasa yapısı pazarlama konusunda yaşanan sorunların ana kaynaklarıdır.

KAYNAKLAR

- Ulusal Süt Konseyi (2019), “Dünyada ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri, 2019 Süt Raporu”.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2019), “Süt Sektör Politika Belgesi 2018-2022”.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enst. (2019), “ Tarım Ürünleri Piyasaları Zeytinyağı Raporu”.
- International Trade Center (ITC)-Trademap,
<https://www.intracen.org/default.aspx>
Erişim Tarihi: Kasım, 2020
- <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Hayvancilik-Desteklemeleri/Cig-Sutun-Değerlendirilmesi>
Erişim Tarihi: Kasım, 2020
- <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Hayvancilik-Desteklemeleri/Sut-Primi>
Erişim Tarihi: Kasım, 2020